

ONTWERPEN voor de toekomst

BEELDEND PROJECT VERHALEN IN DE LUCHT LEVERT INZICHTEN

AUTEUR: FIANNE KONINGS // PO

Cultuurmij Oost ontwikkelde met vijf Gelderse kunstenaars *Ontwerpen voor de toekomst*. In deze projecten helpen kunstenaars basisschoolleerlingen betekenis te geven aan de wereld om hen heen. In dit artikel bekijken we het deelproject *Verhalen in de lucht*. Een beeldend project waarover de betrokken leerkracht zegt: 'Waarom je dit zou moeten doen? Al is het maar om leerlingen te leren dat je zelf actie moet ondernemen, zelf denkstappen moet maken, zelf verantwoordelijk worden voor het product, niet omdat de leerkracht zegt: Zo moet het worden!'

In 2014 startte staatssecretaris Dekker de online dialoog Onderwijs 2032. Wat kunnen wij leren van doelen én opbrengsten van dit soort projecten voor ons curriculum in 2032?

VERHALEN IN DE LUCHT

Eind vorig jaar onderzochten leerlingen van basisschool *De Bem* in Zevenaar de rol van het boek en de bibliotheek in de toekomst. Groep 6, 7 en 8 maakten onder leiding van kunstenaar Jorine de Bruin afwegingen wat belangrijk is voor mens, milieu en economie. Leerlingen verkenden gedurende een maand de eigenschappen en waarde van boeken en verhalen. Zij maakten bouwwerken met boeken, onderzochten waardevolle woorden, filosofeerden hierover en interviewden onder meer een schrijver, een bibliotheekmedewerker en een uitgever. Na deze verkennende en onderzoeksmatige fase werden kinderen uitgenodigd om in beeld na te

denken over de bibliotheek van de toekomst. Eerst werkten zij met stiften en papier. Vervolgens werden de ideeën omgezet in een driedimensionaal ontwerp met boeken en werden ze gepresenteerd aan de klas.

DOEL: HET PROCES IN HET PRODUCT ZIEN

Zowel Cultuurmij Oost als leerkrachten en kunstenaar benadrukten dat het proces van de leerlingen centraal stond. Maar wat bedoelde men hiermee? Voor leerkrachten stond vast dat leerlingen door het project moesten inzien dat een proces belangrijk is. In leerlinggedrag betekent dit dat de leerlingen verschillende perspectieven kunnen horen, verwoorden en afwegen. En dat ze buiten kaders kunnen denken, oftewel 'out of the box'. Ook het product dat dit proces oplevert, ziet er dan anders uit. Volgens een leerkracht: 'Het proces terugzien in het product' Ook de kunstenaar streefde dit na: 'In een goed ontwerp kun je zien dat leerlingen hebben nagedacht over het veranderingsproces. In de ontwerpen moeten keuzes zichtbaar worden ten aanzien van verhalen en digitalisering in relatie tot mens, milieu en economie.'

Na afloop bleek dat leerlingen inderdaad in woord en beeld afwegingen hadden gemaakt over de toekomst van boek en bibliotheek. Ook was voor betrokkenen het proces in het product zichtbaar. Wel constateerde een leerkracht over de tentoonstelling in de bibliotheek: 'Ik denk dat als je nu als leek naar de bibliotheek zou gaan zonder

een van de leerlingen als gids, dan zie je een prachtig product. Wanneer je zelf het project hebt gevoeld en met de kinderen in gesprek bent gegaan, dan zie je het proces in het product terug. Dan begrijp je waarom ze bepaalde stappen gezet hebben. Hoor je het verhaal, dan zie je het proces!'

Een toelichting is dus nodig om een proces in een product te zien. Is het project hierdoor niet geslaagd? Nee, dit laat vooral zien dat de nadruk op het proces zorgt voor interessante en niet eenduidige producten van leerlingen. En ik trek de voorzichtige conclusie dat wij ook niet geschoold worden in het lezen van beelden.

INHOUDELIJK DOEL

Voor de school was de inhoud een belangrijk onderdeel van de doelen, namelijk dat leerlingen inzicht krijgen in *people, planet en profit* (PPP). En: leerlingen geven betekenis aan het boek vanuit verschillende standpunten. Leerkrachten merkten dat het afwegen van de drie P's voor leerlingen goed werkte. 'Dat een groep leerlingen aangaf bij een drukkerij: Heel leuk digitale boeken, maar die zijn eigenlijk helemaal niet goed voor het milieu. Ze worden gemaakt in Chinese fabrieken en komen met het vliegtuig hierheen. Ze

"LEERKRACHTEN
GAVEN AAN
DAT ZIJ EEN
KUNSTENARES
IN DE KLAS
VERFRISSEND
VINDEN"

OVER ONTWERPEN VOOR DE TOEKOMST

In *Ontwerpen voor de toekomst* worden leerlingen uitgedaagd om vanuit hun eigen creativiteit bij te dragen aan de wereld van morgen. Een kunstenaar begeleidt hen in het proces waarin zij op zoek gaan naar vernieuwende oplossingen voor vraagstukken van nu uit hun directe omgeving.

De leerlingen zijn de actieve eigenaar van hun leerproces. Zij onderzoeken een levensecht probleem vanuit de drie perspectieven van duurzaamheid; people, planet en profit. Uit de presentatie van hun gezamenlijke creatieve oplossingen blijkt hoe serieus zij daarin genomen kunnen worden.

Verhalen in de lucht is het deelproject van kunstenaar Jorine de Bruin.

Bron en meer informatie: www.cultuurmijooost.nl/projecten/ontwerpen-voor-de-toekomst.

kwamen tot de conclusie dat een drukkerij die boeken maakt van gerecycled papier zo gek nog niet is.'

De inperking van duurzaamheid tot een vraag over de bibliotheek vond de kunstenaar spannend. Zij is gewend om leerlingen pas tijdens het ontwerpen een onderwerp te laten kiezen. In *Verhalen in de lucht* startte zij met lessen waarin ze het onderwerp introduceerde, om daarna het ontwerpproces bij de kinderen te starten.

Een onderwerp bleek kansen te bieden om na te denken over leerlijnen en de samenhang met andere vakken. Zo merkte een leerkracht in haar groep 8 aan haar leerlingen 'dat ze nu bewust bezig zijn met duurzaamheid. Dan zijn we bezig met wereldoriëntatie en komt ineens een discussie. Dan denk ik: Waar halen jullie dit vandaan?' Langere leertrajecten kunnen worden uitgedacht wanneer duidelijk wordt gekozen voor een voor de leerlingen interessant onderwerp zoals duurzaamheid.

EIGENAARSCHAP

Wat *Ontwerpen voor de toekomst* ook laat zien, is dat wanneer kinderen zich betrokken voelen bij een onderwerp, ze hun vaardigheden om te filosoferen, onderzoeken en ontwerpen ontwikkelen. Eigenaarschap was een belangrijk doel van zowel de kunstenaar als de leerkracht van groep 6. De leerkracht vindt het erg belangrijk dat 'kinderen zelf mogen bepalen wat ze gaan doen en hoe ze het gaan doen'. Kinderen moeten eigenaar zijn van hun eigen leerproces. Eigenaarschap is dus een doel maar heeft tevens effect op het leren van de kinderen. Door eigenaar te zijn van het leerproces ben je meer betrokken. Wanneer je meer betrokken bent, leer je meer.

Kan de school de inzichten uit *Ontwerpen voor de toekomst* nu ook zelf toepassen? Leerkrachten zijn unaniem. Enerzijds laten zij zich inspireren door de aanpak. De procesmatige manier van werken spreekt leerkrachten aan en vinden ze belangrijk. Leerkracht groep 6: 'Het proces om samen, met elkaar in gesprek tot een doel te komen. Dat kun je in de klas ook toepassen en hebben we getraind met dit project.' Leerkrachten zien het belang van een coachende rol. Ook het belang om leerlingen verantwoordelijkheid te geven werd bevestigd. 'Dat kinderen hun eigen input kunnen geven.

Dat heeft dit project nogmaals bevestigd. En dat je op die manier met kinderen bepaalde doelen kunt halen of bereiken. Het project heeft mij de bevestiging gegeven: Laat het af en toe maar los, geef kinderen dat vertrouwen om met een groepje aan de slag te gaan.'

Anderzijds geven leerkrachten aan dat zij een kunstenaar in de klas verfrissend vinden. 'De kinderen gaven zelf aan: Juf, je bent niet zo bijzonder. Ze hebben iedere dag dezelfde juf of meester. Ze misten gewoon de prikkel.'

TOT SLOT

Als onderzoeker van cultuuronderwijs valt mij vooral op dat leerlingen enthousiast worden wanneer zij de tijd krijgen om een bepaald onderwerp op verschillende manieren onder de loep te nemen. En dat dit niet alleen in geschreven taal hoeft, maar ook al filosoferend en tekenend mag. Dit pleit in de dialoog over onderwijs in 2032 voor goed cultuuronderwijs, waarbij leerlingen vertrouwen van volwassenen krijgen en voortdurend worden uitgedaagd om met taal, met beeld en in objecten na te denken over culturele onderwerpen zoals duurzaamheid, conflicten en democratie.

Geen losse lesjes meer maar cultuuronderwijs vast op het rooster waarbij vanuit geschiedenis, filosofie, kunst en design wordt nagedacht over de wereld, over cultuur van jezelf en anderen in het verleden, heden en de toekomst. Zo kunnen experts zoals kunstenaars, historici, architecten en onderzoekers samen met leerkrachten laten zien hoe zij naar de wereld kijken en leerlingen leren zelf betekenis te geven aan de cultuur waarin zij leven. ❖

Fianne Konings is zelfstandig onderzoeker en geeft advies aan organisaties en overheden. Sinds 2012 is zij werkzaam als docent interdisciplinair ontwerp aan de master Kunsteducatie van ArteZ te Zwolle.

NIEUWSGIERIG GEWORDEN?

- > www.onderwijs2032.nl
- > Zie www.youtube.com/watch?v=zXxKZ1KX8Sk voor een trailer over *Ontwerpen voor de toekomst*.